Бары дойдулар пролетарийдара, холбоҥук!

САХА ОЛОХ

ХАҺЫАТ 1931 СЫЛ АЛТЫННЫЫ 15 КҮНҮТТЭН ТАХСАР

● № 7 (7080) ● 1991 сыл. Тохсунньу 15 күнэ. Оптуорунньук ● Сыната 8 харчы

СЫРЫЫ, АЙАН КИҺИТЭ

Оройуонга тиэйэр-таһар улэлэр үгэннэн ыытыллаллар. Ыраах Амурскай уобаластан, Нерюнгриттан, Золотинкаттан норуот хаһаайыстыбатын араас туттар тэбаардарын, совхозтарга комбикорму, оройуон тас өртүттэн, чиэскэ сирдэртэн киниэлэммит оту, таас чоҕу тиэммит автомашиналары күн аайы көрөбүт. Быйыл кыһыҥҥы ыйдарга сыманнас күн-дьыл туран, суол-айан дьоҥун улаханнык абыраата.

Афанасий Дмитриевич Аржаков «Мыҥдаҕаайы» совхоз тэрбахха баттанар бастыҥ улэлээх-сырыылаах шоферларыттан биирдэстэрин быһыытынан биллэр. Эдэр механизатор уолаттарга сүбэ-ама буолан үгүстүк кемелөһөр, наставниктыыр. Шофер буолуоҕуттан 20-чэ сыл устата араас маарканалаах автомашиналарга улэлээн кэллэ. Иллэрээ сыл совхозка кэлбит саҥа КамАЗ-ы биир бастакынан Афанасий Дмитриевичкэ итэҕэйбиттэрэ. Бу күннэргэ кини эмиэ урукхуттан сылдьар Золотинкатыгар совхозка кэлиэхтээх таһаҕаһы тиэйэ айаннаата.

Снимокка: А. Д. Аржаков.

Т. Кардашевскай фотота.

Сылгы кистиир сыһыытыгар

Репортаж

ТОНГОН чэҥкунаан, аан туманынан кини бүөрэ ыга аниьан турар суол устун массыынанан айаннаан сыыйыллыыбыт ньаан, дьоҥҥой ороҕо сылгы барахсан сыһыыга-толоонно хаһан аһыы сылдьарын кэрдөххүнэ саналыын чэпчиҥин.

Биһиги Субуруускай затыынан совхоз Болтоҥо-тооҕу отделениетын сылгыһыттарын Тиэтээх таһынаатыы алааска көрүстүбүт. Уолаттар сылгы аһата «Беларусь» тракторынан кэлбиттэр эбэ.

—Икки алааһынан аһатабыт. Звеньевойбут Михаил Михайлович Слепцов Прокопий Эверстовтыын Чуораайыттаҕа туораар сылгыларбытын аһата сылдьаллар. Арааһа, Прокопий билигин алаастан тахсан эрдэҕэ буолуо, —диэтэ уолаттартан биирдэстэрэ.

Чуораайытта алааһын илин уһугуттан бүтүннүү кырыа буолбут. саар-тэгил ыҥуохтаах, эдэр ыйын хааман-сиимэн сыбдыгырайан ахан ыһар эбит. Биһиги Прокопий Гаврильевич Эверстов буоларын тута сэрэйдибит.

—Аһаҕас халлаан анныгар кэпсэтэрбит, арааһа, табыгаһа суох буолара дуу. Сылгыларбын аһатан бүтэн, бу дьиэлээн иһэр дьүһүнүм эҥ. Дьиэҕэ-уокка кэпсэппэппит дуо?—диэтэ кини уонна Чуораайытта илин баһыгар бурдуктаан сии сылдьар сылгылар күрүөлэрин-хаһааларын диэки ыйан көрдөрдө.

Сылгылар түүлэрэ-өҥнөрө арылыһан, нус-хас аһаан-сиэн сөбүгүлүннүү тураллара көрүөххэ үчүгэйэ сүрдээх. Айылҕа маанылаах, саамай кырыһыабай айылыта—сылгы диэн этин-ис хоһоонун сыһыары тутан өйдөөтөхтэ, бу барахсаттарыҥ өссө түөсүн, өссө киэркэйэн кэлэргэ дылылар эбэт!

Сылгыһыт бэрэх диэн наҕылыйан олорон улэтин туһунан кэпсээбитэ.

—Бурдуҥу хайа да сыллааҕар эльбэҕи ыытуллар. Бэрт ыраахтан, Золотинкаттан, тиэйэн аҕаллылар. Ону түөрт сиргэ, отехторго, сылгыны түмэр тоҕоостоох сирдэргэ, тиэйэн илдьэн уурдубут. Ити үлэни кудумсуту-туохтаах. Билигин Чуораайытта илии баһыгар 60-ча, ити этэр таһынаабы алаастыгар 50-тан тахса убаһаны аһатан туруорабыт. Тыйдар аһылыннаа киирдилэр. Улахан биэлэри ырбыт өртүлэриттэн көрөн аһатабыт, —ити курдук кини наадыйар боппуруоспутун үөһүттэн хаптаҕ.

Күһүҥүү ыйдарга ханныктык эмэ ачалаабыт сирдэр маччирэҥнэрэ бүтэн эрэрэ сылгыһыттары улаханнык дьиксинэрэр. Сылгылар суолга тахсан, от тохтубутун булан сиргэ эргэҥнэһэн эрэллэр.

Болтоҥоҕо уонсайа 240 улахан сылгы көрүллэр-хараллар. Биир оччо Кындал эҥэр баар. Атыыр үөрдэрэ сүүнньүмэн алаастарынан уонна Таатта эҥэр хаһан аһыыр маршруттарынан сылдьаллар. Убаһалары Василий Петрович Седалищев II аһатар эбит. Звеньевойтан уонна Прокопий Гаврильевичтан ураты өссө Прокопий Николаевич Герасимов, Спиридон Иванович Монастырев бу арендай коллективка үлэлиллэр.

—Биһиги эрдэттэн престэммит оту хаһан аһыыр сылгылары аһатарга анаан өтөхтөргө чугаһаппыппыт. Саас, хаар наһаа халыҥаатаҕына, кыайан тиэрдиахпит суоҕа диэн. Хайа уонна сылгыларга суһаллык сиэтэргэ табыгастааҕын ороҕо сытта диэн. Арендалаһан үлэлээһини биһиги коллектив сөбүлэппэтэбит. Ордук үчүгэйэ, кэскиллээҕэ —эдэр ыччаты саха төрүт дьарыгытыттан тэйиппэтигэр. Сылгы барахсан, доҕоор, саха киһитин кутун тутуон тутар, —диэр Прокопий Гаврильевич.

Сылгыһыттар иннилэригэр туох соруктар туралларый? Бастатан түөрүн, сылгы баҕатын тэриллиэ. Билигин бэйэ-бэйэлэриттэн балачча тайанчы алаастарга тарҕаная тураллар. Ити үлэҕэ мэһэйдээх, Ону таһынан, төһө даҕаны бөҕүөлэктэн чугаһын иһин, тыыннаах дүүтэн уонна Таатта куулатыыннааҥы үрэхтэртэн оттуур сир аҕатарга тыл нөтөхпүттэр эбит. Ол биллиҥнэтэ быһаарылла илик. Сылгы арендатын дьоно отторо логлөччу коллективка бэйэтигэр аналын баҕараллар. Аспыт сайын 250 тонна оту оттообуттар. Ол эрээри бу от үксэ кинилэргэ утуллубакка, ыраах сүөһү айаҕар бэриллибит.

Болтоҥолор былырыын кулуҥу ылыыны 69 быһыаҥҥа тиэрдибиттэрэ. Михаил Михайлович Слепцов салайар звеноттун дьоно 50 убаһаны Уус-Алдан, 50 убаһаны Мэҥэ-Хаҥалас оройуоннарын совхозтарыгар атыылаатылар. Сылгыһыттар эбии төлөбүрдэрин хаҥчыннан, убаһаларынан ыллылар. Ити барыта үлэ дьоҥун саналарын кыыттаабыта дьэҥкэтин кистэр.

—Оту ыстардыбыт. Бурдуҥу аҕалтардыбыт. Сылгыттан барсы ыларга баҕа санаабыт улахан. Былырыыҥҥыттааҕар төрүөҕү эльбэҕи ылларбыт. —диэтэ Прокопий Гаврильевич.

Сылгыһыт таарыйа Чуораайыттаҕа бырахтарда. Кистээн дьырылатар сылгыларын күрүөлэрин диэки аа-дьуо хаама турда. Холку бэйэлээхтик аһыы сылдьар атыыр үөрэ: «Ээ, эн кэллиҥ дуу. Дьэ, үчүгэй!»—диэбиттии бинир сиргэ үмүөрэн, ороҕо хонойон көрүстүлэр. Сылгы кистиир сыһыытын кута-сүрэ буолан сылгыһыт эрэллээхтик иннин хоту хардыылаан истэ.

Сэмэн ТУМАТ.

✦ Үлэ араас көрүҥнэринэн дьарыктанар биирдиилээн дьоҥҥо патеннары биэрии саҥа бэрээдэгэ туттууга киирдэ.

✦ Хоту кэһүүгэ сылдьыбыттарга чэпчэтиилэр БСК(б)П обкомун уонна Саха АССР Совнаркомун 1942 сыл атырдьах ыйын 11 күнүнээҕи уураах көтүлэриттэн тутулуктаах.

✦ Оройуон биир чулуу уола Илья Петрович Марков бойсбуой суолун туһунан хаһыат 4-с стр. аах.

ЫАННЬЫК ФЕРМАЛАРЫГАР

Тохсунньу 9 күнүнээҕи туругунан

Бастаны колоннаҕа—күннээҕи валовой ыам, иккискэ—государствоҕа туттарыллар үүт күнүгэр былаана, үһүскэ—ол туолуута (центнеринэн), төрдүскэ—ыраах ахсыттан төһө үүт ыаналлыбыта (килограммынан), бэһискэ—үүт табаарыныаҥа (бырыһыанынан).

Карл Маркс	**12,4**	**11,9**	**14**	**3,8**	**95,9**
Субуруускай	**16,9**	**21,2**	**17,5**	**3,2**	**92,3**
Хатылы	8,5	—	9	4,1	95,4
Болтоҥо	8,4	—	8,6	2,7	88
Эрилик Эристиин	**20,8**	**33,6**	**21,8**	**2,7**	**91,3**
Хоптоҕо	6,9	—	7,3	3	94,2
Хадаар	4,5	—	5	2,5	93,3
Хайахсыт	5	—	4,9	2,7	84
Чаныр	4,4	—	4,6	2,2	90,9
«Чуранчы»	**13**	**19,3**	**13,9**	**2**	**96,1**
Сылаг	6	—	5,7	1,9	91,6
Килэгэй	3,5	—	4,1	1,5	100
Арылаах	2,3	—	2,9	3	100
Түөйэ	1,2	—	1,2	3,7	100
«Мыҥдаҕаайы»	**21,5**	**25,7**	**20,6**	**4,5**	**89,3**
Болугур	12,5	—	12	4,3	91,2
Соловьев	8,8	—	8,4	5,1	86,3
Хахыйах	0,2	—	0,2	2,2	100
«Мутудай»	**5,8**	**11,8**	**7,2**	**2,5**	**100**
Маралаайы	1,6	—	2	1,5	100
Төлөй	4,2	—	5,2	3,5	100
«Бахсы»	**4,1**	**7,6**	**5**	**1,2**	**100**
Чыаппара	1,6	—	2	1,1	100
Төлөөн	2,5	—	3	1,2	100
Оройуон үрдүкэн	**88,1**	**131,1**	**100**	**2,8**	**93,2**
1989 с.	**111,6**	**107,2**	**130,2**	**3,3**	**95,3**

Иннинээҕи нэдиэлэтээҕэр валовой ыам 1,6 центнеринэн эбилиннэ. Ангардас бу ыйга киирэн баран 124 ыраах төрөөтө.

Ыныаҥы күннэ үстэ маһыны соҕотох Төлөй отделениета сабалаата. Аһылык сыахтарыгар 2422 тонна, кормоухналарга 6078 тонна эбии аһылык астанна. Совхозтарга кыстык устата Золотинкаттан 2500 тонна бурдук тиэйиллиннэ. Мантан саас фермаларга күүх үүнэйини, төрөөбүт ынахтарга сиилэйи сиэтии күүскэ тэриллиэхтээх. Аһылык татыыттан үүккэ-аска сүүйтэрэбит. Ол урдүнэн эбии аһылык кыһыҥҥы көрүҥнэрин соҕотуоппалаабын хаанна да суох. «Бахсы» совхоз бэл сайын бэлэмнээбит 60 тонна дулҕатын, 5 тонна лабыктатын сүөһү айаҕар тиэрдэ илик. Биричиинэтэ—үлэҥит кэстүбэкэ, кормоцех үлэлээбэтэҕэ. Оттон бинир бастакынан улэлиирга бэлэм оҥоһуллубут, урут үчүгэй улэлээҕиннэн биллэр Болтоҥо кормоцеҕа эмиэ дьон кэмнигэр сүүмэрдэммэккэ уонна комбикорм суох аатыран улэлии илик.

Саҥа төрөөххэ бэлэмнэнии быйыл да молтоһуор. Үгүс сирдэргэ хотоннор кыараҕастар. Ол үрдүнэн төрөөх ыанньык, сыттарга ыйы ыйдаан көрүллэр, анал мэнэстэҥ тутуллубат. Ыныаҥы турар мэнэстэтигэр төрөтүү курдук төрдүттэн сыыһа практика салҕанар.

Үүккэ урукхулуу улэлээһиннэн аккаастанар кэм кэллэ. Аны дуогабардаах госзаказ толоруллубат түбэлтэтигэр ~ ыстараантыыр санкция туттуллар буолуоҕа. Маныаха, аспыт сылларга курдук, биричиинэлэри аҕаан быыһаммаккын. Договорной дьиссиплиинэ тутуһуллар эрэ түбэлтэтигэр барыстаахтык уонна тугу эмэ ахсардыы улэлиэххэ сөп.

Көстөрүн курдук, сыл бэйэтин ураты оруттэрин хайыы-үйэ кыллэрдэ. Оттон үлэ уонна ол төрээбиэ уларыйа илик.

Р. СОФРОНОВА,
ОАПХ директерэ,
зоотехник.

СЫАНАЛАНЫАХТААХ

Оройуон, республика хас да төгүллээх чемпион-шофера Н. А. Потаповы билбэт, кини аатын истибэтэх, арааһа, тарбахха баттанара буолуо. Өссө 1981 сылларыгар 412 тыс. тонна-километры сиэрэн оройуон рекордун олохтообута. Оттон ааспыт сыл ахсыннары 5 күнүнээҕи туругунан 420 тыс. тонна-километры оҥордо.

Николай Афанасьевич билигин Килэгэйтээҕи арендай предприятие шофера. Кини курдук төһүү үлэһиттэрдээх буолан, бу оройуонтан бинир бастаныыннан үлэ саҥа форматынан үлэлиир коллектив альас кылгас кэм иһин сүһүөҕэр турда, барыстаахтык үлэлиир производственнай подразделение быһыытынан киэҥник биллиннэ. Николай Афанасьевич быйылгы уустук кыстыыка бэйэтигэр ылыммыта эльбэх. Золотинкаттан, ыаллыы Амма оройуонун «Мэҥэдиҥи» совхоһуттан комбикорм таһыытыгар сырытта.

Коммунист быһыытынан общественнай да үлэттэн хаһан да туора турбат, зонаҥа үлэҕэ активнайдык кыттар, хуус-кэмэ буолар. Дьэ, маныы активнай киһи оройуон рекордсмена, тоҕус төгүллээх чемпиона Бочуотунай грамотаттан ураты бинир медаль, ордена суох сылдьара ордук биһиэхэ. Килэгэй олохтоохторун, олус диэн кыбыһыннарар, мунчаардар. Маныы киэн туттар киһибит саахын баттаһа, сүүрүөҕэр сылдьар кэмигэр сиэрдээхтик сыаналаныан, чиэстэҥнэн - бочуоттаныан баҕарабыт уларыйа.

И. ПОНОМАРЕВ.
Килэгэй.

Оройуоннааҕы партийнай тэрилтэ хонтуруоллуур комиссиятын президиумун мунньаҕар оройуоннааҕы сибээс узелыгар уонна Карл Маркс аатынан совхозка үлэ дьиссиплиинэтин бөҕөргөтүүгэ коммунист салайаачылар ыытар үлэлэрин туһунан боппуруоһу көрдө. Сибээс узелын начальника В. Е. ЕФРЕМОВ уонна Карл Маркс аатынан совхоз директора Н. И. ФИЛИППОВ туһаннахтан боппуруоска отчуоттара истиллибэ.

Партийнай хонтуруол

Бэбиэскэҕэ — үлэ дьиссиплиинэтэ

Бэрэдэгэ туһунан хайаайыннаах сана форматын — аренданы — киллэрии, барыы салаалара хайаайыстыбанай ахсаанын олохтоохун, биллэн турар, улаханнык көмөлөспүт. Рабочайдары олохсуйан үлэлэтэр туһуттан совхоз салалтатэ араас көрүнүөх чэпчэтиилэри, материальнай интэриэстэҕэ буолууну олохтообут.

Сибээс узелыгар үлэ дьиссиплиинэтин бөҕөргөтүүгэ администрация партийнай уонна профсоюзнай тэрилтэлэри кытта ыкса сибээстээхтик үлэлиирэ хайданыан эрэ сөп. Үлэ дьиссиплиинэтин кэбии хас биирдии түбэлтэтэ тута дьүүллэнэллэр эйэр. административнай миэрэлэри ылыллаллар. Ити барыта соҕуоҥа сөп түбэһиннэриллэн оҥоһуллар.

Бу икки коллектив аастыт сылларыгар ыытыллаллара аҕаарыллар толорсоотулар.

Ол эрээри ситиһии күлүк өрүттээх диэрбитигэр тиийбэт. Көтүүлүүлэр суох буолбатахтар. Быстахтык ыллахха, 1989 сылы ыытта тэҥнэтэхха, икки коллективка иккиэниэригэр бороҕуулаах ыытыллыбыт элбэхтик, 1989 сыл ааҕаа совхозка 29, сибээс узелыгар 3 кии бороҕуулаабыт буоллахтарына, ити сыыппара аастыт сыллаахха туһаанаабыт 35-кэ уонна 8-кэ тэҥнэлиэт. Бороҕуулаабыҥыгыа администрация эрэ өрүттэн ыытыллыбыт. Общественнай тэрилтэлэр мантан туора тураллар. Үлэ дьиссиплиинэтин боппуруостара партийнай да, комсомольскай да тэрилтэлэргэ, үлэ коллективын советыгар да туруорулуубатахтар.

Карл Маркс аатынан совхоз дириэктэра И. И. Филиппов таһаарар сорох бириэстэрэ Үлэ туһунан Соҕуоҥа сөп түбэспэттэр. Манна бороҕуулаабыт күүн уонуттан кэдэрдэтиллэр эрэ мунурдаллар.

Дьиссиплиинэни бөҕөргөтүүгэ иҥэриллэр быраабылаалар эмиэ, дьон оҥоһуллан үлэлиэхтэрэ, уонсай биллиэрилэр таһаарилларга, кинилэрниэн бэйэлэриэн биэрэтиллэллэрэ улаханнык кэдьүүстэах буолуохтаах сөп. Ол маннык эмиэ суох. Сибээс узелынаабы үлэ коллективын совета ылаана суох улэлээн кэлбэт. Оттон совхозка УНС суоҕуна, дириэктэ, бал председатель ким буоллара биллибэт.

Ирдэбил, кордьуҥ ааныыҥ буолан, сорох үлэһиттэр үлэ комиссиятыгар, хоромньуну оҥорорго да тут-тумматтар.

Хонтуруоллуур комиссия уоҥа этиллибиттэрэ олоҕуран уураах ылыллыбат. Онно рынокка киирдиҥ да сибээстээн үлэ коллективтарыгар үлэ дьиссиплиинэтэ сытыытык туруохтаабат этиллиэ.

Кырдьыга да, сурах суох, эрэ-дааҥ үлэһит ыал устун барар кэмэ кэллэ. Онон үлэһиттэр бэйэлэрэ да итинник ойдуохтуурдар эбэтэр. Икки биэнэ, үлэ дьиссиплиинэтэ туох бириинсипэлэриэн кэбиилэрэн салайаачылар биллэр, өбэлиннэстэрэ. Онон коллективка ыытыы биэрэн, бөҕөргөтүнэн, рабочай үлэтин ыытта сыныйаастаах бары факторлар үөрүлэлиэх кэриитиэхтэрэ. Үөрүүтүн дьаһалыгынаа үчүгэй аҕаабат. Онно олоҕуран тэрилтэ ис бөлөхтөрүн бэрэбиэлэтэ оҥоһуллуохтаах.

Общественнай тэрилтэлэри бу үлэлэ тарыыга уратыы бөҕөргөтүү туруулаах наада. Партийнай тэрилтэлэр секретардара Н. Н. Шестаков уонна М. Н. Захарова общественнай өрэлистэлэр үлэлэриэгэр утумнаах көмөнү сөпүруохтарын наада. Кинилэр үлэ дьиссиплиинэтин бөҕөргөтүүгэ үлэлэрэ ситэтэ суох.

Итиэннэ сэргэ президиум хайаайыстыбанай тэрилтэлэр салайаачыларыгар, специалистэригар Үлэ туһунан Соҕуоҥу үөрэтии, кэмиттэн кэмиэр консультациялары биэрии наадалаах тоҕоостоох болыыстаах.

Үлэ дьиссиплиинэтин бөҕөргөтүү бу иккки коллективка эрэ сыныйаах буолбатаах. Ол аҕыс, Калин кэмиэ үлэлэр дойду үрдүнэн бүрүүлээбит эҥ-дааҥ сыныйан дьиссиплиинэ, уларыта туруор, дахпытына эрэ кыайтарар кыахтаах. Үчүгэйдик үлэлиэр буоллахпытына эрэ үлэ биэрэ-туоҕун үрдэтэр, олохнут уйгутун туһаайар кыахтаахпыт. Онуу ойдуохха. Хас биирдии коммунист салайаачы, рядовой коммунист бу үлэҕэ ылсаллара эрэйиллэр. Оройуоннааҕы XXX партийнай конференция коммунистар иннилэригэр туруорбут соруктарыттан биирдэстэрэ — ити.

А. САРГЫДАЕВ,
оройуоннааҕы партийнай тэрилтэ хонтуруоллуур комиссиятын председателэ.

Красноярскай кыраай, Ветераннар уонна инвалиттэр Абакааннаах пансионаттарыгар олорооччулар хас биирдиилэрэ дуоһата соҕуулуур льарыгын булуон сөп. Манна саахыгакка балыктаах ыгыгна, Евгения Ильинична Каменец (снимокка) курдук таҥаһы өрүүгэ ыллар-быттар баалар. Кини манна кэргэннээн Иван Андреевич Куделдыын олорор.
ССТА фотохрониката.

Ыччаппытын хайдах иитэбит

Тэрилтэ туора туруо суохтаах

Оҕону иитии хурдук иитии дьаһалбатын, кэнсибитин быһаарар дьоҥнаах боппуруоһу ахтардас оскуолаҕа пайылаах тумүгэр ыарахаттар үөскэтиттэрин туһунан «Оскуолаҕа — уларыта туруну» диэн ыстатыйатыгар С. Поговицын саамай сонко суруйар. Ыччаппытын иититтэн биир да дьиэ көрсүн, тэрилтэ туора турара сатамматын ойдуур кэммит кэллэ. Мин бүгүн аҕаарчылары кытта эмиэ саныаларбын үллэстиэм.

Оҕону иитии годьүүһүн төрөппүттэри кытта үлэни туһсардахха эрэ урдэтиэхтэ сөп. Биһиги тэрилтэбитигэр, «Агротехснаб» предприятиэҕа, дьахталлар советтарын председателэ Н. П. Попова, 54 пайэни кытта былаанчаахтык үлэлиир. Уон икки дьахтарга үлэлэрин саамай уларыгар боппуруостары быһаарда. Саҥа ыал буоллаҕа оҕоломмут эдэр пайэлэргэ үчүгэй күбэй-аманы биэрдэ.

Биһиги тэрилтэбититтэн пенсиядаҕа тахсыбыттарыа, сэрии уонна үлэ ветераннарын кытта көрсүһүүлэр, кинилэри миэстэлэрин биэрэрэ сыл ахсын араас формаларынан тэрилтэни ыытыллаллар. Профком председателэ М. Е. Попова коҥуулэһиннэрэн соторуталаҕыта этиллиэн дьаһал тэрилиннэ. Кырдьаҕастар үлэлээбит тэрилтэлэрин кэриэн көрдүлэр. Суоҕай үүттээх чэйи ньа-ньа, наҥылыччы оҕону иитии боппуруостарыгар саныаларын атастастылар.

Саастарын төгүрүк сылын туоллар дьоону эҕэрдэлээбин, кинилэр үлэҕэ үтүө холобурдарын, үгэстэрин эрдэҥ хаһыатынан, буклеттарынан сырдатыы үгэскэ кубулуйда. Саҥалы, айааччы Сидор Павлов, инженер-механик Василий Гуляев, рационализатор Егор Феофилов, орденнаах шофер Федор Иванов, нитээччи Анна Местникова юбилейдара коллективка үөрүүлээхтик бэлэхэтиннэ. Манна кинилэргэ анаммыт хоһоонноор аарылыннылар, үлэлэрин опыта хаартыскаларынан көрдөрүлүннэ, ыччат биллиитигэр таһаарылынна.

Маннык дьаһаллары сорго Ф. Г. Колесова дьиэ бэрэнээтэ оҕону иитии боппуруостарыгар общественнай тэрилтэлэри холбоон занятиелары ыытар.

Наставниктар советтара оскуоланы кытта сибээни олохтообуннга үлэлиир. Оҕо курдук, оҕолорго тэрилтэбит туһунан слайдалары көрдөрдүбүт, инженер-механик, экономист, бухгалтер, шофер, тракторист, слесарь идэлэрин туһунан кэпсээтибит. Саус кылаас үөрэнээччилэрэ тэрилтэҕэ экскурсиялыы кэлэ сырыттылар. Шофер, ыччат наставника Е. П. Местников оҕолору кытта көрсүһүүтэ буолла. Маннык библиотекардар Р. Н. Попова, М. М. Филанова «Произведения советской литературы о труде и рабочем классе» диэн темаҕа ырыаны оҥордулар. Мин тэрилтэ историятын туһунан пэрсэтим, үлэнит дьоҥун биллиннэрдим.

Тэрилтэбит ыччатыгар спорду пропагандаалааһынга эмиэ кырата суох үлэ ыытыллар. Маныаха ордук активнайдык И. Ермолаев, М. Попова, А. Захарова, Т. Мишкина ыыталлардын баһылаттахха сөп.

Оҕону, ыччаты иитиигэ, ой-саная, сиэр-майгы өрүүнэн туруктаах оҥоруута биһигиэн, биллэн турар, ССҮ үүс үлэ күүтэр. Соҕотох иэдэргэ, элбэх оҕолоохторго, кыамматтарга усулуобуйаны тупсарыы боппуруостарыгар, о. д. а. салгыы үлэлиирбит наада.

Иитии үлэтин тупсарыыга мин маннык этиилэр дьаһахтар. Биһиги тэрилтэ салайаачыларын төрөппүттэри кытта үлэни хайдах тэрийэллэрин, оҕону үлэҕэ иитиигэ туһаанаах тэрилтэ туох оруолу ыларын отчуоттатыахха. Коммунист, депутат, салайаччы төрөппүт оҕотун иитиитигэр хайдах үлэлиирин нетэр эмиэ наадалаах. Ити аҥын төрөппүттэрэ да сыныйаах буолуон сөп. Оҕону иитиигэ төрөппүттэр опыттарын тарҕатыахха. Тэрилтэлэр салайаачылара оҕону, ыччаты иитиигэ хайдах-туох үлэлиллэрий? — ити боппуруос эмиэ болҕомтоҕо ылыллара сөп этэ.

Е. КАЖЕНКИНА.

Саха ССР Конституциятын быраайыагын дьүүллэһэбит

ИККИ ЭТИИЛЭЭХПИН

Саха ССР Конституциятын быраайыагын аахтым уонна, субу диэн чопчу көннөрүүлэри киллэрэр этиим суоҕун да ийии, олохнутун иилиирсаҕалыыр Төрүт Соҕуоммут туһунан бэйэм саныабын этиэхпин баҕарабын.

Конституция «Быыбардыыр система» диэн аатаах III саһын 57-с ыстатыйатыгар «Народный депутаттар быыбардара бинир мандаттаах быыбардыыр уокуруктарыттан бары бүттүүн быһаччы быыбардыыр быраапка уонна быыбардаачылар тэҥ представителлэриэгэр олоҕуран кандидаттары көҥүл туруоран уонна кистэлэҥ куоластаахынынан ыытыллаллар» диэн суруллар. Депутаккка кандидаты туруорууга кытаанах сокуон наада диэн саныыбын. Кандидаты туруоруу бинир киинтэн сүрүннэнэн наада. Кандидаттар комсомольскай, партийнай эбэтэр профсоюзнай мунньахтар иҥэриэ аанан баран уокуруок быыбардаачыларыгар таһаарыллаллара ордук буолуо. Оттон аастыт быыбардар туугу көрдөрдүлэр?

Маҥдат былдьаһыыта үс ый саҕаанан барбыта, ким туугу саныырынан дойдуохтообута. Депутаккка кандидаты былдьаһа сылдьан туруоруу буолбута. Ол түмүгэр элбэх үлэ күнэ хаалтайа сүппүтэ. Онон **быыбары түмсүүлээх политическай күүстэр салайыах уонна сүрүннүөх тустаахтар.**

Мин үйэбэр 1937 сылаахтан үрдүкү былаас органнарыгар быыбардар 9 төгүл буолан аастылар. Быыбарга советскай дьон бука бары кэриэтэ кыттара. Быыбар күнэ, норуот бүттүүнүн быраабыныыта нурдук, оро көтөҕүллүүлэхтик өтөрдүллэр.

Иккиҥнэн, республика территорията «Республика норуотун бүттүүнүн бас билиита» диэн суруллар 27-с ыстатыйаҕа. Былыр ыраахтааҕы да саҥана сири норуокка үллэрии ыытыллара. Ол курдук от хайдах үүнэриттэн көрөн, буор түгэтик, ыллаан түгэтик диэн оҥоһуллара. Боотуруускай улуус өрүскэ бастайаннай сирдээҕэ. Ол түмүгэр хаппыт да, техника күүһүн туһаммакка эт иллиэн үлэлээн тахсыынаҕа тиийэр суоһуну ылтарэ. Онон **Сир туһунан Соҕуон таҕыстаҕына, райсовет, «сир норуот бүттүүнүн саҥа бэлиитэ» диэн ойдоҕуланан салайтаран, совхоздар сирдэрин саҥалыы тыырара наада.** Ол кинилэр бинир төрүккэ сайдаллаллар кыаҕы биэриэх этэ. Манна даҕатан эт-тэхха, оройуон салалтата дьоҥу-сэргэни кытта үлэлэхан суоҕалаһыннтэ суох 1983 сыллаахха оройуон совхозтарын суоһу аҥы, ыытыыны хаччыйыыга базовай совхоз диэн «Мындаҕайы» совхозу тэрийбиттэ. Онтукабыт хаина баарый? «Мындаҕайы» совхоз отун ыарахан сыалаҥа этиллиэ, ньаҕа эрэ биэриэ оҥорторор. Суоһуран ыгыллан олорор дьоҥно, биһиэхэ, сир диэн баар-суох баай-быт-дуолбут? ыгыллыннаах буоларга эрэлбит буолар. Оттон курааны Чурапчыга хараҥ таһаарыллар, көрөр сирбит эрэ диэн Амма өрүспүт ходуһата. Онуу сөпүтүн совхоз бас билэн баран атыттарга уустук усулуобуйаны туруорара таҕыллыбат. Амма ходуһаны тупсаран оҥоруурга оройуон бүтүүнүн ыытыгастаҕына умнумуоҕуг.

Е. ЛИТВИНЦЕВ.

Дьабылы боҕ.

✦ *Биһиги консультациябыт* ✦

ПАТЕНТ ИҺИН САҤА ТӨЛӨБҮРДЭР

Саха АССР Министрдэрин Советы 1990 сыл алтынны 18 күнүнээҕи 322 №-дээх уураах ааҕыллыбыт үлэ араас көрүнүөхтэриэн дьарыктанар бинирдиилээн дьоҥҥо патеннары биэрии саҥа бэрээдэгэ бигэргэтиллибиэ уонна ол 1991 сыл тохсунньу 1 күнүттэн олохтоох киллэриллэр. Онон сибээстээн Саха АССР Министрдэрин Советын 1988 сыл алтынньы 17 күнүнээҕи 266 №-дээх уураах күүһүн сүтэрэр. Бу кэлиэҕи уураах патеннары биэрии бэрээдэгэ уонна патент иһин төлөбүрдэр быһаарылыннылар.

Саха ССР территориятыгар үлэ араас көрүнүөхтэриэн дьарыктанар бинирдиилээн дьоҥҥо патеннары олохтоох Советтарыттан оҥоһуллар уонна гражданнартан патеннары ылыы иһин сыалаҕы төлөбүр ыраахтаан үлэ көрүнүөхтэриэн маннык быһыылаах:

Таҥаһы тигии, ис оҥоһуктарын өрөмүөнньэһин иһин — 900 солк.

Оҕо таҥаһын тигиигэ — 600 солк.

Өрөн оҥоһуллар маллаҕа: массыынаҕа өрүүгэ — 1032 солк., илиинэн өрүүгэ, баайыыта — 800 солк.

Аан, түүгүн сабыылары, салфеткалары тигиигэ, быысапкалааһыныгга — 360 солк.

Кэргэллэри, галантерейнай оҥоһуктары, тимиртэн оҥоһуктары оҥоруурга — 600 солк.

Суваннардары оҥоруурга, гипсаттан оҥоһуктарга — 900 солк.

Ооннньуурдары оҥоруурга — 276 солк.

Илимнэри баайыыта, таҥыыта — 480 солк.

Искусственнай сибэккилэри, комнатнай оҥоруурга — 480 солк.

Столярнай оҥоһуктары оҥоруурга, мөҥөлөн хомуйуурга, өрөмүөнньэһиигэ, заннары иҥиигэ, араас матырыйаалларыттан сабыыга, хатыырдары олордуурга, өрөмүөнньэһиигэ — 600 солк.

Тебөҕө кэтиллэр таҥастары оҥоруурга, өрөмүөнньэһиигэ — 240 солк.

Түүлээх бэргэһэлэри тигиигэ — 600 солк.

Пааматыныыктары тутуурга, туруоруурга — 1200 солк.

Сылгы сиэлиттэн щеткалары, кистэлэри оҥоруурга — 360 солк.

Олорор ньаалэри, таҥаастары, о. д. а. тутуулары тутуурга, өрөмүөнньэһиигэ, туһсарыыга — 600 солк.

Бэйэ бас билэр транспорыыан өнөөгү оҥоруурга куораттарга — 1332 солк., тыа сиригэр — 900 солк.

Бэйэ бас билэр транспорыыан таһаҕаны таһыыга — 900 солк.

Гражданнар көрдөһүүлэриэн хаартыскаҕа түһэриигэ уонна фотография араас өнөөрүн оҥоруурга — 600 солк.

Граверный үлэлэргэ (оҥолорго) — 480 солк.

Машинканан бэчээттэһиигэ уонна документтары тастааһыныгга (переплетный үлэлэр) — 240 солк.

Телефоннары уонна радиоаппаратуралары өрөмүөнньэһиигэ — 900 солк.

Олохтоох-дьаһахха тутуллар техниканы, прибордары, суоттуур массыыналары, бэчээттиир машинкалары өрөмүөнньэһиигэ — 480 солк.

Автотранспорты өрөмүөнньэһиигэ уонна техническай көрүүгэ — 900 солк.

Музыкальнай инструменнары өрөмүөнньэһиигэ, настройкалааһыныгга — 360 солк.

Чаһылары өрөмүөнньэһиигэ — 300 солк.

Атах таҥаһын тигиигэ, өрөмүөнньэһиигэ (түүлээх таҥаһы иилэриэн түгэн) — 600 солк.

Парикмахерскай уонна косметическай оҥолору оҥоруурга — 360 солк.

Итиэннэ системалары таҥыыга, өрөмүөнньэһиигэ — 240 солк.

Быыбар инструменнары

Өскуолаҕа — уларыта тутууну

Билигин дойду үрдүнэн сылга 2,5 мил. оҕо орто өскуоланы бүтэрэр. Бу оҕолор өскуола кэнниттэн дэҕэ буолуутунан уустугурар туруктаах. Үлэҕэ ылыллыара тэриллэр хаһаайыстыбаннай ахсаанна уонна бэйэни бэйэ үбүлэнэннитигэр киирилэриэн, квалификацията суох рабочайдарга наадыйыллара аччаанньыынан эмиэ ыарахаттардаах буолла. 1985 сыллааҕыта тэнгиэттэххэ, орто өскуоланы бүтэрэн баран, үөрэммэт да, үлэлээбэт да оҕо ахсаана түөрт төгүл улаатта. Онон оҕону иитин-үөрэтин бөҕүрүүсэбэйэм саналарбын үллэстиэхпин баҕарабын.

Бастакытынан, бүтүүн эбэҕэтэлиэй орто үөрэхтээһини суох өгөрүөхпэ. Өчүөҕо оҕоҕо дьыл-чахчы билиини биэрбэт норуоттуун кэнэҕэни өскуолалар, чөпчү идэҕэ эрэ үөрэтиэхтээх профтехучилищелар оҕону орто үөрэҕи бүтэр, тэрээри үстүү сыл сонуулара суох оногоҕуллуо. Государство албах үбэ кэмчилэнна этэ.

Норуот үөрэҕиратын министерствотыгар профтех-үөрэхтээһин систематын холбоһуун сыныата сохуна. Маны арааран тус-туһунан үбүлүүр наадалаах. Дойду үрдүнэн рабочайдары 1000-тан тахса ыраас идэҕэ үөрэтиэ ыытыллар. Профтех-үөрэхтээһин хайдарыттан экономиканы туруктаах оногоруу уонна бородуукуһуна хаачыстыбатын туһалыгы тутулуктанар. Оттон маны билигин улахан ыарахаттар үөскэтиллэр. Итэ бир кестуутунан — массыынаны оногор промышленность бородуукуһуатын 75 бырыыһана итэҕэстэхтэх оногуллара буолар. Промышленность оборудованиелэрин 30 бырыыһана рабочай мөлтөх билиититтэн туһаайыллар таһаарылар. Сыллата чөбү хостуур комбайннар 50, бурдуту хомуйар комбайннар 60 бырыыһыннара эмиэ итэ бириччиннэттэн алдьанар. Сөпкөх билиилээх рабочай кадр суоҕуттан числовой программнай салаайыллаах станоктар түөрт гыммыттан биирдэрэ үлэлээбэт. Дойду экономикатын саналыы уларыта тутар кэмиэ үрдүк квалификациялаах рабочай кадры иитин бастакы уочараккa туруохтаах.

Орто үөрэх программатын кылгатан, олохтоох усуйуобуйаҕа, национальнай туспатыйыыга сөп түбэтиннэрэн, билиити сиэтэ суох орто оскуолаларынан. Ол эбэтэр 10 сыл иннигэр, бүтэртэриини ситиһиэххэ. Киһи үйэтэ ыллааҕытынан, олох тэлимэ түргэтэмэ ньиэрилэн, оҕону производствоҕа, салгыы үөрэххэ икки сылынан эрдэ киллэрии кодьүүнэ улахан буолуо.

Үөрэхтээһин систематын үбүлээһин калин уочараккa тутуллан кэлла. Сессияларта, съездэргэ национальнай, экономическай, политическай, правовой проблемалартан ордон, үөрэтии систематыгар үөскээбит ыарахаттар олус аҕыйахтык ахтыллалар. Депутатскай корпуска 208 үөрэх систематын представителлэрэ баллаарын үрдүнэн, аан дойдуураҥы ЮНЕСКО тэриллэ дьаннайыынан, Советскай Союз үөрэхтээһин коэффициенныынан 42-с — 43-с миэстэлэргэ турар. Бу — саҥа сэйдэн эрэр дойдулар таһымнара.

Үөрэх систематын үбүлээһин рынокка киирбит да кэмиэ тосбөҕөттэн буолуоҕа. Ону уруккуттан наһаа улаатыннарбаттара буолуо дии саныыбын. Ол иһин базовай тэриллэлэр, ол эбэтэр куораттар, совхоздар, колхоздар, ойуоҥ иннини тэриллэлэр, сыллааҥы дохуоттарыттан бэйэлэрин оскуолаларыгар хайа эрэ чаһын биэрэр механизмнарын үөскэтиэххэ. Холобур, оскуолаҕа кэмэҥ оногор тэриллэ государствоҕа биэрэр нолуогар чаҥчатилэри оногуохха сөп.

Тыа сиригэр рыночнай сыһыанньаһыылар киирилэриэн сибээстэн төрөппүт оҕото орто оскуолатан баһыйай хаһаайыстыбаларын, фермерскай хаһаайыстыбалар дуу үлэлэригэр сыһыанньаах билиилэри ылан тахсарыгар интэриэһэ күүһүрүөхтээх. Оҕо салгыы үөрэхэргэ баҕата, кыаҕа суоҕун биля-билэ, төрөппүт харчы толоон үөрэттэрэрэ тохтуоҕа. Бу түбэлтэҕэ оҕо оскуолаттан чөпчү идэни баһылаан тахсыбыт буоллаҕына, олоххо тута миэстэтин булуоҕа. Эбэтэр профтехучилищеҕа үөрэнэ барыа. Дьэ, бу иннинэн базовай тэриллэлэр, общественность оскуолаҕа оҕону иитиигэ-үөрэтиигэ ыыттыылара, кемелэрэ эрэйиллэр. Оскуолаларга экономика, агрономия, зоотехния торуттэрин үөрэтии наада. Оскуолаҕа техниканы биэрэн, тыа хаһаайыстыбатын специалистарын сыһыартаан, кооперативатары тэрийэн, сир ылан, оҕону үлэҕэ кыра эрдэҕиттэн такайыахха. Оскуолалар бэйэлэрэ үп киллэриналларыгар кыахта биэриэххэ, кемо хаһаайыстыбалаах буолалларын ситиһиэххэ. Маныаха республикаҕа үчүгэй саҕаланыннар баллар. Мэҥэ-хаҥаластар комплексней оскуолалары тэрийиигэ программа ылыллан үлэлиллэр. Хаһаайыстыбалар бэйэлэрин оскуолаларыгар биэсэ-алтаҕа тиэйиэ специалиһы хамнастаан оҕону идэҕэ үөрэтэллэр. Соторуталыста Покровскайдаах ОПХ бэйэтин оскуолатыгар 1 мил. солк. үбү биэрдэ.

Тыа сирдэригэр оскуола уонна иэнилиэнньэ ыксса сибээстэннилэрин үөскатэр наадалаах. Оскуола учууталларын иэнилиэктэргэ ыччаты иитии бөҕүрүөстарыгар көмөлөөн иэрэр иннитэн сельсоветтарга оҕону уонна ыччаты комиссияларын тэрийиэххэ. Комиссиялар председателлэриэн оскуола директордарын аныахха сөп. Учууталлары олохсутан үлэлэтин, дьиэлээһин, сири биэрии, суоһуллаһын бөҕүрүөстарынан сельсоветтар анал программа оногостон үлэлиллэрин ситиһэр эмиэ наада буолла. Общество бары чилиэннэрин оскуола проблемаларыгар туһаайтар иннитэн үөрэх салаатыгар үбү үллэрэрин Советтарынан ыытыахха. Оҕо иитиитигэр төрөппүттэри көмөлөһүннэриигэ Советтар ханнык баҕарар үлэни ыытар кыахтаахтар.

Түмүктэр, оҕону кыра эрдэҕиттэн сиэр-майгы туһунан наука төрүттэригэр үөрэтэри калин уочарат тутар сатамматын бэлиитэни баҕарыллар.

С. НОГОВИЦЫН.

Бахсы.

Архив документтэрэ кэпсиллэр

Ласпыт сыл бүтэһик күннэригэр көһүүгэ сылдьыбыт үлэ ветераннарын уочараттаах көрсүһүүлэрэ буолан ааспыта. Онно РСФСР Компартиятын рескомун көһүүнү үөрэтэр комиссиятын председателэ, реском секретаря П. М. Андреев ыытыыны ылбыта.

С ЭРГИН сылларыгар Сибиирь уонна Дальнай Восток орустэригэр балыгы бултаһыны күүһүрдэр дьаһаллары олохтоох киллэриннэн сибээстэн республикаҕа балыгы бултуур 44 артыал тэриллибитэ. Биһиги ойуонтан хоту кинирбит 41 колхозтан балыгы бултуур 30 артыалы тэрийбиттэрэ. Республикаҕа балык төрөөн иннинэн балыгы бултуур артыаллары тэрийэр «Рыбакколхозсоюз» диэн баар буолбута. Кини председателлиэн биһиги биир дойдулаахпыт В. П. Харитонов анаммыта. Василий Петрович биир дойдулаахтара хайдах кэбэн тиийбиттэрин, ханна олохсуйбуттарын, балыгы бултаһыы хайдах тэриллэн эрэрин маадыы бийсэ олорбута. Холобур, Кэбэйиҥэ тиийбиттэр дьыбзавод тэриллэ илигинэн, ойуоҥҥа промышленнай суолталаах балык суоҕунан, бородуукутаҕа лимит көрүлүбэтэҕинэн, дьон хоргуйан эрэллэрин туһунан партия обкомугар, Совнаркомна бөҕүрүөһү туруорсубута, хас даҕаны биллэриилэри сурутуннан ыытарбыта көстүбүтэ.

В. П. Харитонов республика салаатыгар туруорсуутунан Кэбэйиҥэ кэбэн тиийбиттэр олохторун-дьаһахтарын үөрэтэр правительственнай комиссия тэриллибит. Ол комиссия председателлиэн Припузова, чилиэннэриэн партия обкомуттан Харитонов, Семенов, Совнаркомтан Сивцев анаммыттара. Кинилэр биир ый устата миэстэҕэ сылдьан эбэх көмөнү оногорбуттара. Комиссия председателэ Припузова чурапчылар Кабэйиҥэ алдьархайга түбэспиттэрин туһунан 70-са страницалаах, 30-тан тахса линс сыһыарыллаах докладнаайу республика салаатыгар түһэрбитэ көһүннэ.

Правительственнай комиссия оногорбут түмүктэриэн 1943 сыл ортотугар колхозтарга ссудалар бэриллибиттэрэ, ыарыһахтар врач ыспыраапкатынан дойдуларыгар тэнньэллэрэ көҥүллэммитэ, тулаайах оҕолору детдомнэрга, ыаммат ангардас инбалиттэрэ, кырдьаҕастары инбалиттэр дьиэлэригэр ыытыыны тэрийиигэ этиллэр оногоҕуллубуттара. Партия обкомун бюротун мунньаҕар В. П. Харитонов туруорсуутунан «Кэбэйиҥ ойуоҥунан кэбэн тиийбит колхозтар олохторуун булууларыгар уталыттылыбат дьаһаллары олохтуур туһунан» бөҕүрүөс көрүллүбүтэ.

Кини партийнай уонна государственнай архивтар документуоннара көрдөрөллөрүнэн, биһиги ойуоҥумут көһүү уонна сэрии алдьархайдарыттан сүтүтэ улахан. Ойуоҥ иннилиэннэриэ 1941 сыл саҥатыгар 14390 киһи ыытыллыбыта, 1943 сыл тохсунньу 1 күнүгэр баар. Ол кэнниттэн 1944 сыл ахсаанынан 1000-тан тахса киһи ыытыллыбыта. Ол иннинэ 1941

Архив документуоннара кэпсиллэр

(Бүтүүтэ. Иннинэ 3-с стр. көр).

тэр эбит, дойдуларыгар 851 тыс. солк. үлэлиллибит фондалара туһаныллыбыта хаалбыт.

Прокуроор чуранчылар көйүү сылларыгар экономическай өрүүнү көрсүбүт кадыырдарын сэрэх моральнай уоннаах ойуоннаах өрүүнү тэнгэ сүүйтэрбиттэрин тоҕоолоох баһылыктар, Холобур, олохтоохтор чуранчылар-га «суталаахтар», өрүс кэрдүк сиэтилэ сылдьар «чуруумчуктар» диэн хос аттары киэрэн, үөрүс огостоллорун иһин туһаналлар партийнай, советскай сылайаачылары партийнай эпизиэ тардыга суруйбут. Итинник этиҥэстибиллэр, сиэбил тахсар тэрилтэлэри олохтоох сылайаачылары оччолорго сабыта охсубатахтарыы улаханнык итэҕэйиэн ааҕар.

Чуранчылар көйүүлэрин аллараахабын материальнай уоннаах моральнай сүүкүтэрин таба ойдуур, соотоох сыаналаах биэрэр итинтэн көйүү историяттан дираҥнаах үөрэтиэх, тэлэбит. БСК (б) П обкомун биэротун уонна Саха АССР Сэбиэркэмин 1942 сыл атырдьах ыйын 11 күнүнэҕи «Чуранчы оройуонун колхозтарын туһунан дьаһаллар» диэн борт аккаастаах, суоллаах, үгүс колхозтары эстиигэ-быстыыга, колхозтааҕыларын олуурга, сүүрүгэ тиэрдибит уураахтара көтүллүүн наада. Көйүүгэ сылдьыбыт, тарга, оҕотуттан (сааһыттан) түүлүгэ суох, тылын ветераннарыгар тарда-ыллыбыт ааччыгыттар тарелыаахтахтар.

Көйүүгэ сылдьыбыт тылы ветераннаргар бойоларын тоҕус түмсүүлэригэр итинник но хойоннох уураахы ыытыаҥ ка, комиссия председателигэр таб. Андреевна туттаран ыыттылар.

А. ЗАХАРОВ.
көйүү историятын үөрөтэр ишчитиэйдээх комиссия председателэ.

ЭҺЭРДЭЛИИБИТ!

Ытыктыыр, таптыыр аҕа дьүөгэлэрбитин, үлэ ветераннарын, настаныктарбытын сестрабыйыа ЕГОРОВА Татьяна Федотовнаны 55, медсестра КОЖУРОВА Анисия Андреевнаны 60 саастара туолбутуттан итинник, истиҥник эҥэрдэлиибит. Бастарабыт өрүү биһиги ортобутугар сылдьыаххытын, күүс-көмө, суба-ама бэриэхтэрбит, кэпсиэ-хаҕдаҥ доруобуйалаах, дьиэ-кэргэттэригэр дьоллоох, сиэбиллээх буоларыгар.

Мыйдаҥалыытааҥы оҕо саадыорнайын администрацията, үлэһиттэрэ.

СТАЛИНҐНА АНАММЫТ БУНКЕР

Куйбышев. Сталиҥҥа түс бэйэтигэр анаммыт сир анныгыттан бункер бааҕа саҥардыллыҥҥа диэрэ, чаҕ кистэҕэнэ тутуллубута. Оҥ фронтка өрдүк тыҥаабыннаах кэмэ, 1942 сылдаахтаа, тутуллубута. Москва Метростройун бырайыгынан аналлаах подразделениелар бидиэбит тутаачылара убиэнцелы 37 метр диринигэ 100 километр суоттаах өгөрбүттэр. Верховнай Кылаабынай Командующай Ставкатын үлэтин хаһыат да авиационнай саба түүү мэйэдиир кыаҕа суох эбит. Бомбаттан бункеры үс өгөр метр халыҥнаах бетон тэллэх, оҥу таҥыллан 20 метр халыҥнаах буор үллүк эрдэлээхтик харыстыыллар. Дьиэлэр, бункерлар ыаҕыллыбаттар.

Сотрутаадыта бу бункеры уобалыс гражданскай оборонатын питомниктэр бааҕар туһунан быһаарыы ылыллыбыта. Маҥа сир анныгыттан музей—гражданскай оборона үөрүтэр-историческай кэмнэ—тэрилдиэҕэ.

Сиинэктэргэ: маҥа 1942 сылдаахха БСК(б)П КК аппарата, сэрии кэмиттэҕи кэмнэ ССКП олохтоох обкома үлэлэлиэхтэрэ. Билигин бу дьиэни культура института бас билэр. 1 №-дээх объект бу дьиэ олбуорун иһигэр сир анныгар баар: мунньахтыырга аналлаах сала.

Н. Никитин фотота. (ССТА фотохрониката).

ОЛУС ДИРИҢ СКВАЖИНА

ТЮМЕНЬ. Маҥа олус диринг скважинаны дьаҕа үүтэллэр 6194 метр диринигэ тохтотуллуна. Бесө биэр сүҺүҥү түүүгэ баланнаахтан бара турар. Диаметр 80 миллиметрга диэри сиэнньэтиллиэҕэ уонна дьаҕа үүтүллүүн салгыы ыытыллыаҕа.

(ССТА).

✦ Ким да умнуллубат, туох да умнуллубат ✦

ГЕРОЙДУУ ОХСУСПУТА

Мин ааҕаачыларга Хабахсыт эйэлээхин кинэйгэ комсомолецын, колхозтаах тутуу салаҕаччытын, биир бастыҥ ыччатын Илья Петрович Марков туһунан кэпсиэхпин баҕарабын.

Кини 1916 с. Хабах, сыт кэйиллэрэ төрөөбүт. 1932 с. Ленинскай комсомол конкретигар киирбитэ. Илья олус эйэҕэс эҥэ, имарах эйгэ, ааҕа. Аҕатын курдук бэ, йэтин кыайар, кытыгыр, сылбырҕа этэ. 1939 с. кэйиллэн Советын дегутатынан талыллыбыта. Колхозтар үөрүн кэмнэ бириигэдьиэриэн үлэлээн дьонун сэргэтиэ ыытыта, былын ылбыта, «Түмсүү» колхозка председателлэн үлэлии олорон 1941 с. атырдьах ыйын 10 күнүгэр армияҕа ыгырыллан борбыта. 1945 с. хүүс устар 18 күнүгэр Германия сиригэр хорсунун охтубута.

Илья фронтка номсомолец быһыытынан агитатордыан үлэлээбит. Хорсунун сэриилэһэн ааһыттан 6 төгүл махтал, 4 төгүл болҕох ылбыта. Дьоҥуттан маннык суруйбут: «Адам киэнин сэриигэ итаарарыгар герой буолан кэлэр диэбит, от сүүкэн соруданы ситиһэр баҕалаахпын».

Илья Петрович салайбыт «Түмсүү» колхозун дьоно хоту Эдьигээнгэ көйүүгэ барбыттара. Он, ка ҥнин эйэлээх аҕата эмиэ барсыбыттара, иккиэ уолаттан эрдэ уол оолоруттан манныттара. Эдьигээнгэ аадырыстаан, сэриитэн мараканнык баһыран кэлбит дьоҕуругар П. Г. Иванниковна суруйар «Биһиги эйгиттэн хаалан өксүһүүлээх тоҕоостоо, Московскай уобаласкэ тиийбиппит. Миигин пиэнэрийэ ротаҕа ыыппыттара, табаарыстарым хаалбыттара. Биэнигин инженерийэ ротаны пехотнай ротаҕа уларыттылар. Онон күн аайы остоох утары бинчиэпкэбитин кыгыыбыт. Сахалар үөгэбут. Эн кэрэспэн толорор саҥа. лаахтыын, үгүс тохтубут хааны ыстаҕыым. Оттон эн колхозун бастыҥ оҥорорго түүнэри-күнүстэри үлэлээ. Мин ыаҕ, ыыны кытары эргийэн түнийим. Ийэлээх аҕабар тоҕо кыаҕыттаан комсомолбуут. Быраһаай, быраһаай, хаалларым эн тоҕоҕорыҥыт И. П. Марковтан диэбит.

Кини өлбүтүн кэнниттэн саҥа документарын уонна Аҕа дойду сэриитин II степеннээх орденын ылыннылар. Орденын кыыл баарханна тигэн, ыйаан туруоралларын мин эмиэ көрөр этим. «Оҕобут Ыллдьа комсомолец ылбыт ордена итиҥ ыйаан турар», — диэхтэрэ ийэлээх аҕата. Торопуттэрэ өлбүттэрин кэнниэ Илья Петрович документарын, орденын ылбатах, сүппүттэр. Ол иһин кини хорсун быһыылара дьоҥҥо-сэргэҕэ кэпсиллэн биллибитэлэр. Биирдэ сэриилэспит доҕоро Уус-Алдан оройуонун кэнниттэ Иван Васильевич Харитоновка төрөөбүттэригэр уоллаҕын туһунан сиэбилин суруйбута. Онуу уос номоҕо оҥостон кэпсиллэрэ. Мин И. В. Харитоновы ирдэн булбатаҕым.

Быйыл саас И. М. Павлов Москвада архивка командировкаҕа бара сылдьыбыта. Саха сирин үгүс бухгалтерыгар документарын булбута. Ол иһигэр И. П. Марков ордениарын документарын эмиэ.

Ол документаннар кэнсиэлэриэн, И. П. Марков 1 Белорусскай фронт 33.с армиятын Александр Невскай орденнаах 878.с Рославльскай туспа корпуснай батаарыыгар сэриилэспит. ССКП чилиэнигэр кандидат эбит.

1945 с. олунньу 2 күнүгэр хорсун быһыытын иһин Албан Аат III степеннээх орденнаах ылбыт. Ол документаҕар маннык суруллубут. «Марков Илья Петрович 1945 с. тохсунньу 13 күнэ бууллар түүнүгэр командованиенан сорудаммыт остоох миналлаах хонуулардыы боробулуоҕалаах мэйийдэри ыраастаабыта. Таб. Марков остоох пулеметтаах, минометтаах быыстала суох уотун аннынан хорсуннук миналары ыраастаата, барар суолу оҥорбуо. Хорсун уонна эр санаалаах буоҕун иһин 50 минутын устуор диэри сэриилэспэтэх. Командованиенан сорудаҕын эр санаалаахтык толорбо».

Кыһыл Сулус орденын 1945 с. муус устар 12 күнүгэр ылбыт. Документаҕар «Олох өрүү туоруур мунастаны туттуга таб. Марков эр санаалаах сэмэр буоларын көрдөрбө. Сонуннаах» 3 м тургэнэх сүүрүктэх, 4,9 м диринигэх ортуоҥа 8 кэйиллэх бириигэдэҕэ сылдьан 26 остуолбаны туруорда. Ол кэнниттэн муоста үрүт өрүүн таллыгэ. Алта сүүннэ устата сыыныахпынан, остоох артиллериянан уодаҕаллаах уотун аннынан үлэлии, атын бөлөхтөргө эр санаалаахтык көмөлөстө. Муоста тутуутун түргэнин бүтэрэри ситиспэт» диэн суруллубут.

Аҕа дойду сэриитин II степеннээх орденнаах кыргыс хонуутугар тебрейдуу өлбүтүн кэнниттэн, 1945 с. ыам ыйын 4 күнүгэр наҕараадаламмыт. Олорон иҥнэх мунууталарыгар кини Шпрее хаҥалын туоруур муостаны тутуна сылдьыбыт. Онно остоох буулаппыттан от. тубута...

И. П. Марков документарын мунньан ыытаахха «Өйдөбүнньуо» диэн книгэҕэ киллэрилиэн сөптөох. Хабахсыт эйэлээх дьиэ кэнниттэ аатын үйэтитиэхтэрин саҥа.

М. ПЕРМЯКОВА.

Таптыыр ийэбит, эдьиийбит, саҥастыт, эбобит медицинскай үлэ ветерана, пенсиоонерка

ЯКОВЛЕВА
Елена Харлампьевна

үйэн ыарахан ыарыытын өлбүтүн, диринигин курутуйан турон, барыы аймахтарыгар, доҕототторугар иҥитиннэрэбит.

Уола, кыыһа, сиэнэ-кэрэ, балтылара, аймахтара.

Күнду эдьиийбит үлэ ветерана

ЯКОВЛЕВА
Елена Харлампьевна

үйэн ыарахан ыарыытын өлбүтүнэн чугас дьонуттар, табаарыстаргар диринг кутурдаммытын тиэрдэбит.

Макаровтар, Гуляевтар, Синцевтар.

Күнду табаарыстыт, дьүөгэбит эмиэ үлэтин ветерана

ЯКОВЛЕВА
Елена Харлампьевна

үйэн ыарахан ыарыытын өлбүтүнэн чугас дьонуттар, табаарыстаргар диринг кутурдаммытын тиэрдэбит.

Беляева, Тастыгин, Крыновтар, Местниковтар.

«Мэндэҕэйдэ» сов. хоз салаата, Болугур тэриллиэннэтин совета отделение рабочайа Андрей Андреевич Ильиҥҥэ ийэтэ үлэ ветерана

ЯКОВЛЕВА
Елена Харлампьевна

өлбүтүнэн диринг кутурдаммытын тиэрдэлэр.

Диринигэдэ детсад администрацията, проф. комма Прокопьева Дарья Семеновнаҕа таптыыр дьаҥа

МАТВЕЕВ
Семен Харлампьевич

өлбүтүнэн диринг кутурдаммытын биллэрэллэр.

Районо аппарата, профкомнар, оройуоннаҕы сооттаран, отчай-заочнай оскуола коллектива оскуола учуутала Захарова Анна Харламтьевнаҕа эйэ таптыыр убайа

МАТВЕЕВ
Семен Харлампьевич

эмиэ маалдьай өлбүтүнэн диринг кутурдаммытын тиэрдэлэр.

«ИЙЭМ, АҔАМ УОННА МИН»

Остуолабыттыгар биэрэ-биэрэ интэриэйнэй дьаһалтар ыытыллаллар. Оҥ курдук, сотрутаадыта «Ийэм, аҕам уонна мин — аҕыс дьиэ кэргэн» диэн начальнай сылдьыт уруккуттэриттэр уонна тоҕоостоолоритэр уонна тоҕоостуттэриттэр конкурс буоллар.

Маҥа жигнайгы «а» сылдьыт уруккуттэ Гаврик Пестерев торопуттэрэ Надежда Нина, Анатольевна, Николай Гаврильевичтэрин, «б» кылаастан Вася Прокопьев ийэтиннэн Варвара Трофимовналыын, үүс «а»-тан Костя Дьабаев ийэтиннэн Анастасия Трофимовналыын уо. д. а. ыытыллыбыт. Аҕыйах, урдүйгэ, сиэнэ мэрдэрүүтүгэр, саҥа суруйаачыларын ийэлэриэн, хобоону аймыга, интериэнэ күрдьэстилэр.

«Ийэ суруйар» диэн сиэннэҥ кордорон Дьабаевтар ийэлэрин биирдэбилин ылыллар, «Колобок» остуорубанан Конкуровтар борҕа хордорбуллар. Отрон хобоону аймыга Пестеревтар дьиэ кэргэттэрэ бастаатылар. Билиҥҥи кинилэр кинигэ туһунан аймыныларын:

Өлбөх баай комсомолец,
Олус да үгүс сиэннэх
Мин арахыспат аргымын,
Туохта да хоммосо

Уонсай туруулаах Конкуровтар дьиэ кэргэттэрэ сыайда. Кыайыылаахтарга өйдөбүнньэ бэлиэ тутталлыыта, атыттар кинилэрэн биирэнийэлэнилэр.

Бу дьаһалы тэрийиигэ учууталлар үгүс үлэни ыыппыттар. Кинилэрэ ити ийэм мэтэнэбит.

М. ПРОТОДЬЯКОНОВА.
Дирин.

Редактор П. Н. ПОПОВ.

НАШ АДРЕС: 678700, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 кв. ТЕЛЕФОНЫ: редактор—21-332, отделы—21-265, общий—21-505.

Учредитель газеты «Саха олох» — Чурапчинский районный Совет народных депутатов.
Газета издается на якутском языке, выходит по вторникам, четвергам и субботам.
Индекс газеты 54967. Объем—1 усл. печ. лист. Тираж — 4130.

ЗАКАЗ № 7. Чурапчинская районная типография Госкомпечати Якутской-Саха ССР, с. Чурапча, ул. Карла Маркса, 26 кв.